

10-1-2015

การพัฒนาโปรแกรมโดยการนำหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง และ หลักพุทธ
ธรรมไตรสิกขา เพื่อสร้างเสริมจิตสำนึกและนักศึกษาปริญญาบัณฑิต

ชัยยศ เดชสุระ

อรุณี หงษ์ศิริวัฒน์

Follow this and additional works at: <https://digital.car.chula.ac.th/educujournal>

Part of the [Education Commons](#)

Recommended Citation

เดชสุระ, ชัยยศ and หงษ์ศิริวัฒน์, อรุณี (2015) "การพัฒนาโปรแกรมโดยการนำหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง และ หลักพุทธ
ธรรมไตรสิกขา เพื่อสร้างเสริมจิตสำนึกและนักศึกษาปริญญาบัณฑิต," *Journal of Education Studies*: Vol. 43: Iss. 4, Article
2.

Available at: <https://digital.car.chula.ac.th/educujournal/vol43/iss4/2>

This Article is brought to you for free and open access by Chula Digital Collections. It has been accepted for
inclusion in Journal of Education Studies by an authorized editor of Chula Digital Collections. For more information,
please contact ChulaDC@car.chula.ac.th.

การพัฒนาโปรแกรมโดยการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและหลักพุทธธรรมไตรสิกขาเพื่อสร้างเสริมจิตสาธารณะ นักศึกษาปริญญาบัณฑิต

Program Development Based on the Philosophy of Sufficiency Economy and Three-Fold Training for Enhancing the Public Mind of Undergraduate Students

ชัยยศ เดชสุระ และอรุณี หงษ์ศิริวัฒน์

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์แนวคิดองค์ประกอบการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและหลักพุทธธรรมไตรสิกขา เพื่อพัฒนาโปรแกรมสร้างเสริมจิตสาธารณะนักศึกษาปริญญาบัณฑิตและประเมินผลการพัฒนาโปรแกรม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ทดลอง คือนักศึกษาปริญญาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา จำนวน 30 คน ดำเนินการทดลอง 8 วัน 3 ระยะ รวม 48 ชั่วโมง โดยใช้เครื่องมือ คือ แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต แบบสอบถาม แผนการจัดกิจกรรม แบบวัดจิตสาธารณะ และแบบประเมินความพึงพอใจต่อโปรแกรม โดยวิเคราะห์ข้อมูลความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ย 2 กลุ่มกรณีกลุ่มตัวอย่างไม่เป็นอิสระแก่กัน สำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการวิเคราะห์ แนวคิด องค์ประกอบ พบว่า มีหลักคิดสำคัญ คือการน้อมนำประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงคือ ด้านดำเนินการจัดกิจกรรม และมีชั้นการจัดการเรียนรู้ โดยใช้หลักไตรสิกขา 3 ขั้นตอน คือ ศีล สมาธิ และปัญญา 2) ผลการพัฒนาโปรแกรมพบว่า มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด 3) ผลการประเมินผลการพัฒนาโปรแกรม พบว่า (3.1) ระดับพฤติกรรมจิตสาธารณะในภาพรวมสูงกว่าก่อนการทดลอง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และจากการวิเคราะห์เนื้อหา มีการพัฒนาด้าน กาย ศีล จิต ปัญญา ผ่านตามเกณฑ์ที่กำหนด (3.2) ผลการประเมินโครงการสร้างเสริมจิตสาธารณะทุกโครงการผ่านตามเกณฑ์ที่กำหนด (3.3) ผลการประเมินความพึงพอใจต่อโปรแกรมอยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: การพัฒนาโปรแกรม / สร้างเสริมจิตสาธารณะ / หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง / ไตรสิกขา

เสริมสุขภาพ, 2552)

จากข้อมูลดังกล่าวและด้วยปรัชญาภาระหน้าที่ของมหาวิทยาลัยที่ต้องมีภารกิจหลักในการผลิตนักศึกษา เพื่อทำประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม และจากที่ผู้วิจัยมีความสนใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและกระบวนการในหลักพุทธธรรมไตรสิกขาที่มีความสอดคล้องเหมือนกันคือเพื่อพัฒนาบุคคลให้มีการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องดีงามพอเพียง เพื่อแผ้วถางบั้นและทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ซึ่งสามารถนำหลักปฏิบัติทั้ง 2 นี้มาบูรณาการในการจัดโปรแกรมเพื่อสร้างเสริมให้นักศึกษาเกิดคุณลักษณะด้านจิตสาธารณะจึงสนใจศึกษา เพื่อนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนา นักศึกษาให้ตอบสนองการพัฒนา สังคม ชุมชนท้องถิ่น และประเทศ ให้อยู่ร่วมสังคมแบบเกื้อกูล มีความสุขอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อวิเคราะห์แนวคิด องค์ประกอบ การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และหลักพุทธธรรมไตรสิกขาเพื่อพัฒนาโปรแกรม สร้างเสริมจิตสาธารณะนักศึกษาปริญญาบัณฑิต

2. เพื่อพัฒนาโปรแกรมโดยการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและหลักพุทธธรรมไตรสิกขา เพื่อสร้างเสริมจิตสาธารณะนักศึกษาปริญญาบัณฑิต

3. เพื่อประเมินผลการพัฒนาโปรแกรม โดยการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและหลักพุทธธรรมไตรสิกขา เพื่อสร้างเสริมจิตสาธารณะนักศึกษาปริญญาบัณฑิต

ขอบเขตการวิจัย

1. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยทดลอง โปรแกรมคือนักศึกษาระดับปริญญาบัณฑิต

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยาจำนวน 30 คน

2. งานวิจัยนี้เป็นโปรแกรมมุ่งเน้นสร้างเสริมจิตสาธารณะ 4 ด้าน จัดเป็นกิจกรรมนอกห้องเรียน คือ

1) ด้านตระหนักร่วมวิเคราะห์ รับรู้ถึงปัญหาสังคม ยึดหลักธรรมทางสายกลางในการดำเนินชีวิตแบบห่วงใยสังคม

2) ด้านคำนึงถึงผู้อื่นที่ร่วมสัมพันธ์ สามัคคี เป็นกลุ่มเดียวกัน มีการแสดงออก เพื่อแผ้วเมตตา แบ่งปัน เอื้อเฟื้อเกื้อกูล ช่วยเหลือ และให้โอกาส

3) ด้านพัฒนาทักษะฝึกฝนอบรมตนเอง ด้านพฤติกรรม (ศีล) ด้านจิตใจ (สมาธิ) ด้านความรู้ความคิด (ปัญญา) การมีวิสัยทัศน์เป็นคิดถูกต้องตามหลักเหตุผล และอุทิศตนให้ส่วนรวม

4) ด้านการมีส่วนร่วม สร้างเครือข่าย ช่วยแก้ปัญหา ลงมือปฏิบัติ สร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์สุขแก่สังคมและการเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ อย่างเหมาะสม

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาความคิดเห็น เพื่อพัฒนาโปรแกรมคือ ผู้ทรงคุณวุฒิที่เชี่ยวชาญด้านหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านหลักพุทธธรรมไตรสิกขา ด้านสร้างเสริมจิตสาธารณะนักศึกษา ด้านการพัฒนาโปรแกรม ด้านการพัฒนานักศึกษา ด้านการวัดและประเมินผล ด้านละ 3 คน ซึ่งได้มาโดยการเลือกคุณสมบัติตามเกณฑ์ที่กำหนด รวมจำนวน 18 คน

2) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาความคิดเห็น และสนทนากลุ่มด้านรูปแบบการจัดโครงการ กิจกรรมที่ลงภาคสนามในการบำเพ็ญประโยชน์

เพื่อสังคม คือ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมสร้างสรรค์สังคม ได้แก่ อาจารย์ที่ปรึกษาฯ และฝ่ายพัฒนานักศึกษา ตัวแทนนักศึกษาและผู้ใช้บัณฑิต ซึ่งได้มาโดยการคัดเลือกคุณสมบัติตามเกณฑ์ที่กำหนด รวมจำนวน 20 คน

3) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทดลองโปรแกรม ได้แก่ นักศึกษาระดับปริญญาบัณฑิตมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยาซึ่งได้มาโดยการรับสมัครและคัดเลือกคุณสมบัติตามเกณฑ์ที่กำหนดรวมจำนวน 30 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1) แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต และแบบสอบถาม ที่เกี่ยวกับการสร้างเสริมจิตสาธารณะ

2) เอกสารที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น ได้แก่ แผนการจัดกิจกรรม ใบบาง สื่อการเรียนรู้

3) แบบวัดจิตสาธารณะ

4) แบบประเมินความพึงพอใจที่มีต่อโปรแกรม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) ก่อนใช้โปรแกรม ใช้แบบวัดจิตสาธารณะกับนักศึกษา 2) ระหว่างการจัดกิจกรรม ประเมินสังเกตการณ์มีส่วนร่วม ผลการปฏิบัติงาน ใบบาง ร่วมกับการสัมภาษณ์ และ 3) หลังการทดลองใช้โปรแกรม ใช้แบบวัดจิตสาธารณะ และเว้นระยะเวลา 1 เดือน วัดซ้ำอีกครั้งหนึ่ง และผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์ ติดตามพฤติกรรมจิตสาธารณะ เพื่อตรวจสอบความคงทนของพฤติกรรม

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลเชิงปริมาณ วิเคราะห์สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานและเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ย 2 กลุ่มกรณีกลุ่มตัวอย่างไม่เป็นอิสระแก่กัน (t-test for dependent samples) สำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพ

ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ขั้นตอนการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน

1) โดยศึกษาและวิเคราะห์แนวคิดทฤษฎีองค์ประกอบ การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและหลักพุทธธรรมไตรสิกขาที่เกี่ยวข้องสร้างเสริมจิตสาธารณะนักศึกษาปริญญาบัณฑิต หลักการพัฒนาโปรแกรม และกระบวนการเรียนรู้ที่ใช้สร้างเสริมจิตสาธารณะจากเอกสาร หนังสือ ตำรา วารสาร บทความงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อกำหนดกรอบแนวคิด และตรวจสอบยืนยันข้อมูลที่ได้โดยผู้เชี่ยวชาญ 10 ท่าน

2) ศึกษาความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้อง ด้านคุณธรรมจริยธรรม กิจกรรมสร้างสรรค์สังคม การมีจิตสาธารณะ ความจำเป็นและแนวทางการสร้างเสริมจิตสาธารณะ นำประเด็นข้อมูลซ้ำๆ กันหรือขัดแย้งกัน มาวิเคราะห์เนื้อหา และตีความสรุป แนวทางการสร้างเสริมจิตสาธารณะ รวมผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 18 คน

3) ศึกษาความคิดเห็นเพื่อกำหนดรูปแบบการจัดโครงการ และกิจกรรม ที่เกี่ยวกับการสร้างเสริมจิตสาธารณะ กำหนดประเด็นการสนทนากลุ่ม และวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อสรุปการดำเนินโครงการ ผู้ที่ให้ข้อมูลคือผู้ที่เกี่ยวข้อง กับกิจกรรมสร้างสรรค์สังคม ได้แก่ อาจารย์ ผู้ใช้บัณฑิต และนักศึกษา ด้านกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ รวมจำนวน 20 คน

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างโปรแกรม

1) การร่างโปรแกรม นำผลจากขั้นตอนที่ 1 มากำหนดเป็นรายละเอียดของโปรแกรมฉบับร่าง

2) การประเมินโปรแกรมฉบับร่างเป็นการประเมินความเหมาะสมและความสอดคล้องของโปรแกรมฉบับร่างที่ได้จากขั้นที่ 1 โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 10 คน ด้วยแบบประเมินความเหมาะสมของโปรแกรมฉบับร่าง และแบบประเมินความสอดคล้องแต่ละองค์ประกอบ ของโปรแกรมฉบับร่างนำคำตอบของผู้เชี่ยวชาญมาหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)

ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้โปรแกรม

1) การวิจัยเป็นวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-Experimental Design) แบบกลุ่มเดียวมีการวัดก่อนการทดลอง หลังการทดลองร่วมกับวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ การสังเกต การสัมภาษณ์ แบบสอบถามและการตรวจเอกสารใบงาน

2) นักศึกษากลุ่มทดลอง ได้แก่ นักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ปีการศึกษา 2556 ภาคเรียนที่ 2 จำนวน 30 คน ซึ่งได้มาด้วยวิธีการรับสมัครและคัดเลือกตามเกณฑ์ที่กำหนด

ขั้นตอนที่ 4 การประเมิน แก้ไข และปรับปรุงโปรแกรม

นำผลที่ได้ในขั้นตอนที่ 3 มาแก้ไขปรับปรุง เพื่อให้มีความสมบูรณ์ โดยดำเนินการดังนี้

1) ประเมินผลโปรแกรมโดยพิจารณาและตัดสินใจว่ามีข้อดีและข้อจำกัดอย่างไร

2) แก้ไขและปรับปรุงโปรแกรม โดยนำปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะต่างๆ มาปรับปรุง เพื่อให้โปรแกรมมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ผลการวิจัย

การพัฒนาโปรแกรมโดยการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและหลักพุทธธรรมไตรสิกขา เพื่อสร้างเสริมจิตสาธารณะนักศึกษาปริญญาบัณฑิต สรุปผลได้ ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ แนวคิด องค์ประกอบ พบว่ามีหลักคิดสำคัญคือ องค์ประกอบส่วนของการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อนำประยุกต์ใช้สร้างเสริมจิตสาธารณะนักศึกษา คือด้านการดำเนินการจัดกิจกรรม ต้องยึดหลัก 3 ห่วง คือ 1) พอประมาณ 2) มีเหตุผล และ 3) มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี มี 2 เงื่อนไขคือ 1) ความรู้ 2) คุณธรรมส่วนองค์ประกอบของหลักพุทธธรรมไตรสิกขาในการจัดการเรียนรู้ มี 3 ขั้นตอน คือ ขั้นศีลสมาธิและปัญญา

2. ผลการประเมิน การพัฒนาโปรแกรม โดยผู้เชี่ยวชาญพบว่า มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด และแผนการจัดการเรียนรู้มีองค์ประกอบเหมาะสมสำหรับนำไปใช้สร้างเสริมจิตสาธารณะ โปรแกรมนี้ ประกอบด้วย 1) หลักการและเหตุผล 2) หลักคิดสำคัญ 3) วัตถุประสงค์ 4) โครงสร้างโปรแกรม 5) วิธีการฝึกอบรมและลักษณะกิจกรรม 6) ระยะเวลา 7) สถานที่ 8) การวัดและการประเมินผล โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างเสริมจิตสาธารณะให้นักศึกษาปริญญาบัณฑิต 4 ด้าน ได้แก่

1) ด้านตระหนัก ร่วมวิเคราะห์ รับรู้ถึงปัญหาสังคม ยึดหลักธรรมทางสายกลางในการดำเนินชีวิตแบบห่วงใยสังคม

2) ด้านคำนึงถึงผู้อื่นที่ร่วมสัมพันธ์ สามัคคี เป็นกลุ่มเดียวกัน มีการแสดงออก เพื่อแผ่ เมตตา แบ่งปัน เอื้อเฟื้อเกื้อกูล ช่วยเหลือ และให้โอกาส

3) ด้านพัฒนาทักษะฝึกฝนอบรมตนเอง ด้านพฤติกรรม (ศีล) ด้านจิตใจ (สมาธิ) ด้านความรู้ความคิด (ปัญญา) และการมีวิถีคิดเป็น คิดถูกต้องตามหลักเหตุผลเพื่ออุทิศตนให้ส่วนรวม

4) ด้านการมีส่วนร่วม สร้างเครือข่าย ช่วยแก้ปัญหา ลงมือปฏิบัติ สร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์สุขแก่สังคม และการเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ อย่างเหมาะสม

โครงสร้างโปรแกรมประกอบด้วย 3 ระยะ ดังนี้ 1) ระยะที่ 1 อบรมตามหน่วยการเรียนรู้ จำนวน 5 วัน 30 ชั่วโมง มี 3 หน่วย คือ หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 จิตสาธารณะกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและหลักพุทธธรรมไตรสิกขา หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 คนรุ่นใหม่ใส่ใจจิตสาธารณะ หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 พอเพียง แบ่งปัน ใส่ใจ ห่วงใย สังคมและสิ่งแวดล้อม แต่ละหน่วย ประกอบด้วย สารสำคัญ จุดประสงค์การเรียนรู้ กิจกรรม แผนการจัดกิจกรรม วิธีการประเมินผล การเรียนรู้ 2) ระยะที่ 2 หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 โครงการจิตสาธารณะกับการลงมือปฏิบัติเป็นการลงภาคสนามเพื่อปฏิบัติโครงการจิตสาธารณะ 2 วัน จำนวน 12 ชั่วโมง 4 โครงการ และ 3) ระยะที่ 3 หน่วยการเรียนรู้ที่ 5 คนทำดี สานเครือข่าย ขยายความรู้เป็นการถอดบทเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ความสำเร็จจากปฏิบัติจริงในพื้นที่ จำนวน 1 วัน 6 ชั่วโมงรวมโครงสร้างโปรแกรมทั้ง 3 ระยะ จำนวน 8 วัน 48 ชั่วโมง

3. ผลการประเมินผลการพัฒนาโปรแกรมพบว่า

3.1 ระดับพฤติกรรมจิตสาธารณะในภาพรวม สูงกว่าก่อนการทดลอง แตกต่างกันอย่างมีนัย

สำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และจากการวิเคราะห์เนื้อหา มีการพัฒนาด้าน กาย ศีล จิต ปัญญาผ่านตามเกณฑ์ที่กำหนด 4 ประเด็น ดังนี้

1) นักศึกษาส่วนใหญ่จะเลือกใช้วัตถุและสิ่งแวดล้อมรอบตัวรวมถึงเทคโนโลยีต่างๆ อย่างเห็นคุณค่า เกิดประโยชน์และเหมาะสมพอดีพอประมาณ โดยไม่เบียดเบียนผู้อื่น สอดคล้องกับการพัฒนาด้านกายตามหลักไตรสิกขา 2) นักศึกษาส่วนใหญ่มีพฤติกรรมที่เกื้อกูลสังคมมากขึ้น มีระเบียบวินัย เสียสละเพื่อส่วนรวมมากขึ้น รู้จักหน้าที่ของตน เคารพผู้อื่น ลดการกระทำ และไม่มีพฤติกรรมไปตามสิ่งชักจูงที่ไม่ถูกต้อง แสดงว่ามีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี สอดคล้องกับการพัฒนาด้าน ศีล ตามหลักไตรสิกขา 3) นักศึกษาส่วนใหญ่มีการพัฒนาด้านจิตใจให้เจริญองงาม ไม่หวั่นไหวต่อสิ่งที่มากระทบ มีความสงบ มั่นคง มีสมาธิในการทำงาน มีความเมตตา กรุณาต่อผู้อื่นมากขึ้น ตรงกับเงื่อนไขคุณธรรม ซึ่งสอดคล้องกับการพัฒนาด้าน จิต ตามหลักไตรสิกขา 4) นักศึกษาส่วนใหญ่ มีความรู้ รู้จักคิด รู้จักพิจารณา รู้จักแยกแยะแก้ปัญหาตามลำดับความสำคัญ มีความคิดรวบยอด เป็นขั้นตอนที่ถูกต้องมากขึ้น ตรงกับหลักการมีเหตุผล และเงื่อนไขการมีความรู้สอดคล้องกับการพัฒนาด้าน ปัญญาตามหลักไตรสิกขา ซึ่งทั้ง 4 ประเด็น สามารถสร้างเสริมการมีจิตสาธารณะของนักศึกษา

3.2 ผลการประเมินโครงการสร้างเสริมจิตสาธารณะ ทุกโครงการผ่านตามเกณฑ์ที่กำหนด

3.3 ผลการประเมินความพึงพอใจต่อโปรแกรมสร้างเสริมจิตสาธารณะ ที่น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและหลักพุทธธรรมไตรสิกขามาช่วยพัฒนา ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

อภิปรายผลการวิจัย

1. การที่โปรแกรมนำแนวคิด องค์กรประกอบ การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาวางแผนดำเนินการจัดกิจกรรม โดยยึดหลัก พอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงต้องมี ภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ทำให้การจัดแต่ละกิจกรรม ประยุกต์และใช้ทรัพยากร ด้านต่างๆ อย่างมี เหตุผล ได้เหมาะสม พอประมาณกับลักษณะงาน จึงทำให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทำให้การดำเนิน กิจกรรมตามโปรแกรมเป็นไปอย่างเหมาะสม และเป็นระบบ จึงเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีของการ พัฒนาผู้เข้าอบรมให้รู้จักคุณค่าของสิ่งต่างๆ ซึ่ง สอดคล้องกับแนวคิดของ เพ็ญพรรณ ชูติวิศุทธิ (2553) ที่ได้กล่าวไว้ว่าต้องให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ถึง แนวคิดและประยุกต์ใช้หลักการปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวัน จะทำให้บุคคลมีการดำเนินชีวิตที่เป็นระบบ มี หลักเหตุผล ทำสิ่งใดอย่างพอเหมาะสมเป็นผลดี ต่อตนเอง ครอบครัวและสังคมส่วนรวมและ สอดคล้องกับปรียานุช พิบูลสรารุฐ (2551) ที่กล่าวว่า การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโดย พื้นฐานก็คือ การต้องทำอะไรอย่างเป็นขั้นเป็นตอน รอบคอบ ระมัดระวัง พิจารณาถึงความพอดี พอเหมาะ เอื้อเฟื้อ แบ่งปัน อย่างสมเหตุสมผล อีกทั้งโปรแกรมยังนำ แนวคิด การเรียนรู้ตาม หลักพุทธธรรมไตรสิกขามาจัดการเรียนรู้ ตามขั้น คีล สมภาณี ปัญญา เน้นให้ผู้อบรม มีความพร้อม ก่อนเรียนรู้ มีสมาธิแน่วแน่ขณะเรียนรู้ ใช้ความ คิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ เป็นขั้น เป็นระบบ จึง ช่วยลดการกระทำที่ผิดพลาดเสียหายเพราะ เข้าใจหลักการและความมุ่งหมายเรื่องใดๆ ได้ถูก ต้องสามารถ ถามได้ตอบได้ว่า ทำอะไรเพื่ออะไร หรือทำอะไรแล้วจะได้รับผลอย่างไร ซึ่งผู้วิจัยให้

ความสำคัญในขั้นกิจกรรม เปิดโอกาสให้ผู้เรียนรู้ ได้มีโอกาสวิเคราะห์ พฤติกรรมทางกายวาจาใจ ของตนเอง และตั้งศักยภาพ พลังของตนเองออก มาให้มากที่สุดในการทำกิจกรรมกับกลุ่มหรือทีม สอดคล้องกับแนวคิดของพระเทพโสภณ (ประยูร ธรรมจิตโต) (2546) ที่กล่าวว่า หลักของไตรสิกขา คือการเรียนรู้เพื่อเป็นมนุษย์ที่เต็มบริบูรณ์เพราะ ได้รับการพัฒนาทั้งทางกายและทางจิตใจที่เปี่ยม ด้วยปัญญาถ้านำแนวทางนี้มาประยุกต์ใช้จัดการ เรียนรู้อย่างเป็นขั้นตอน จะทำให้ผู้เรียนเกิดการ คิดอย่างเป็นระบบ เข้าใจตนเองและเข้าใจผู้อื่น เห็นความสำคัญของการทำประโยชน์เพื่อส่วน รวม สังคมก็จะเกิดสันติสุข เพราะเป็นการสร้าง เสริมให้บุคคลมีลักษณะเป็นผู้มีจิตสาธารณะ

2. การที่ผลการประเมินโปรแกรม มีความ เหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด สามารถนำไปใช้ สร้างเสริมจิตสาธารณะได้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ผู้วิจัยดำเนินการพัฒนาโปรแกรมตามหลักวิชาการ โดยศึกษาความคิดเห็นผู้ที่เกี่ยวข้อง ทำให้ได้ แนวคิดพื้นฐาน รวมทั้งหลักการและเหตุผลของ โปรแกรมที่ชัดเจน เห็นถึงความจำเป็นของการ พัฒนาโปรแกรม ซึ่งผู้วิจัยมุ่งที่จะพัฒนาให้เป็น ทางเลือกหรือวิธีการใหม่ๆ เพื่อใช้ในการยกระดับ คุณลักษณะจิตสาธารณะนักศึกษาปริญญาบัณฑิต โดยใช้กระบวนการน้อมนำหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงและหลักพุทธธรรมไตรสิกขาที่ สอดคล้องกับการสร้างเสริมจิตสาธารณะมาช่วย พัฒนาโดยผู้วิจัยดำเนินการพัฒนาอย่างเป็นระบบ 4 ขั้นตอน เริ่มจาก 1) การศึกษาและวิเคราะห์ ข้อมูลพื้นฐาน 2) การสร้างโปรแกรมซึ่งประกอบ ด้วยการร่างโปรแกรม และการตรวจสอบคุณภาพ ของโปรแกรมก่อนนำไปใช้ 3) การทดลองใช้ โปรแกรม และ 4) การประเมินแก้ไขและปรับปรุง

โปรแกรม จึงทำให้โปรแกรมมีองค์ประกอบครบถ้วน เหมาะสม ในแต่ละขั้นตอนและวิธีการ ผู้วิจัยดำเนินการอย่างเป็นระบบ โดยใช้กระบวนการพัฒนาจิตสาธารณะมี 3 ขั้นตอน ขั้นที่ 1 ขั้นการตระหนักให้ความสนใจในเรื่องการมีจิตสาธารณะ โดยให้นักศึกษาที่เข้าโปรแกรมการสังเกตเรียนรู้จากบุคคลต้นแบบ และจากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์เชิงประจักษ์ เพื่อให้ตระหนักถึงการทำประโยชน์ต่อส่วนรวมขั้นที่ 2 ขั้นการแสดงพฤติกรรมต่อสิ่งที่สนใจในกิจกรรมสร้างสรรค์สังคม โดยให้มีการร่วมในการอภิปรายสัมภาษณ์ ชักถาม วิชาทฤษฎีวิจารณ์ จดบันทึก และการสนทนากลุ่มกับเพื่อนๆ ขั้นที่ 3 ขั้นการสร้างแนวคิดจิตสาธารณะสู่การลงมือปฏิบัติทำให้เกิดผล โดยให้วิเคราะห์จากสภาพปัญหาจริง และทำโครงการจิตสาธารณะ เริ่มจากการคัดเลือกปัญหาตามลำดับความสำคัญ การกำหนดวัตถุประสงค์ การวางแผนโครงการ การดำเนินตามแผน การประเมิน และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันให้เกิดเป็นนิสัย และโปรแกรมนี้นี้ยังมีการเสริมสร้างการรับรู้ความสามารถของตนเพื่อให้มีความมั่นใจ เชื่อมั่น ในการเข้ามามีส่วนร่วมแก้ปัญหาสังคม ตามทฤษฎีปัญญาสังคม (Bandura, 1986) ซึ่งสอดคล้องผลสานกันของแนวคิดกับหลักพุทธธรรมไตรสิกขาและหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่มุ่งพัฒนาคนให้มีพลังปัญญาดำเนินชีวิตที่ดั่งงามสมบูรณ์ ให้มีการทำกิจกรรมเพื่อสร้างสรรค์สังคม เข้าใจผู้อื่น มีความรัก ความเมตตาต่อเพื่อนร่วมสังคมและธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับ จิรัฎฐกาล พงศ์ภคเชียร (2550) ที่กล่าวว่า การจัดกิจกรรมใดๆ ที่ทำให้ผู้เข้ารับการพัฒนารู้จักการใช้หลักการมีสมาธิและกระบวนการคิดที่เป็นระบบจะสามารถพัฒนาจิตใจของผู้เรียนให้มีความเมตตา กรุณา มีความตระหนักรู้คุณค่า

ความเป็นมนุษย์ และจะส่งผลให้เกิดจิตสาธารณะอาสาช่วยเหลือผู้อื่นและสังคมด้วยความเต็มใจ และยิ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ คมสัน สุขมาก และวรรรัตน์ ปทุมเจริญวัฒนา (2554) ที่พบว่า การสนทนาแลกเปลี่ยนความคิด การฝึกสมาธิ การอ่านชีวประวัติบุคคลสำคัญที่ทำความดีเพื่อสังคม และการทำงานช่วยเหลือสังคม เป็นกระบวนการสร้างเสริมมโนทัศน์เชิงจิตสำนึกสาธารณะได้ ด้วยเหตุผลและองค์ประกอบดังกล่าวจึงทำให้ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่าโปรแกรมที่พัฒนาขึ้นนี้มีความเหมาะสมสามารถสร้างเสริมจิตสาธารณะ นักศึกษาปริญญาบัณฑิตได้

3. ผลการประเมินผลการพัฒนาโปรแกรม อภิปรายได้ดังนี้

3.1 การที่ระดับพฤติกรรมจิตสาธารณะในภาพรวมของนักศึกษากลุ่มทดลอง สูงกว่าก่อนการทดลอง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และจากการวิเคราะห์เนื้อหา มีการพัฒนาด้าน กาย ศิล จิต ปัญญาผ่านตามเกณฑ์ที่กำหนด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการจัดประสบการณ์การเรียนรู้เน้นกิจกรรมที่ได้ลงมือปฏิบัติจริง เรียนรู้ด้วยตนเอง มีการพัฒนาอย่างเป็นระบบ เป็นขั้นตอน และต่อเนื่อง ผ่านการเรียนรู้ 3 ระยะเวลา ตามโครงสร้างโปรแกรม ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ มีกระบวนการพัฒนาจิตสาธารณะที่ชัดเจน โดยการปรับเปลี่ยนปัจจัยภายในก่อน ได้แก่ ความคิดเจตคติ ทั้งนี้ผู้วิจัยให้ความสำคัญ กับการพัฒนาโปรแกรมที่เน้นการพัฒนาจิตใจโดยใช้ปัญญา ให้มีการคิดไตร่ตรองตามหลักเหตุผล และยึดมั่นในหลักคุณธรรม ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและหลักพุทธธรรมไตรสิกขา โดยหลักการทั้งสองนี้จะทำให้นักศึกษามีการเตรียมตัว เตรียมจิตใจ ให้มีความคิดอย่างเป็นระบบ มีความพร้อม

สอดคล้องกับแนวคิด (Haynes, 2004; Bush, 2006) ที่เน้นการพัฒนาด้านในของมนุษย์สามารถเข้าใจจิตของตนเองและเข้าใจผู้อื่นเกิดความตระหนักรู้ถึงคุณค่าของสิ่งต่างๆ เกิดความรักต่อธรรมชาติมีจิตสำนึกที่ดีต่อส่วนรวม อีกทั้งเนื้อหากิจกรรมก็เน้นให้ความสำคัญของการมีความเมตตา กรุณา สามัคคีในกลุ่ม เห็นการช่วยเหลือผู้อื่นช่วยเหลือสังคมเป็นสิ่งที่ควรกระทำ มีการสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยใจที่เปิดกว้าง มีความสุขรู้สึกเป็นมิตรในการเรียนรู้ ประการสำคัญ นักศึกษายังได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงของเพื่อนๆ ในการอาสาช่วยเหลือสังคมในแง่มุมต่างๆ ทำให้เกิดแรงบันดาลใจในการทำดีและอยากมีส่วนร่วมช่วยเหลือผู้อื่นสอดคล้องกับ (ดวงเดือน พันธุมนาวิณ, 2538) ที่กล่าวว่า การปลูกฝังและส่งเสริมจริยธรรมเยาวชนจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะยังเป็น “ไม้อ่อน ที่ตัดง่าย” และควรปฏิบัติอย่างเหมาะสมกับพัฒนาการ ทั้งร่างกาย และจิตใจ และจากการศึกษายังพบว่า นักศึกษามีความคงทนในพฤติกรรมจิตสาธารณะเนื่องจากรูปแบบโปรแกรมใช้แนวคิดการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและหลักพุทธธรรมไตรสิกขาที่เน้นให้บุคคลมีจิตใจที่ดี เกื้อกูล มีความเมตตาในการช่วยเหลือผู้อื่นและสังคมด้วยความสมัครใจโดยไม่หวังผลตอบแทน โดยผ่านกระบวนการพัฒนาจิตสาธารณะอย่างเป็นขั้นตอน และยังมีการประสานเชื่อมโยงของแนวคิดต่างๆ ของการทำคุณประโยชน์เพื่อสังคม จึงทำให้สามารถพัฒนาจิตสาธารณะของนักศึกษาเกิดจากจิตสำนึกของตนเอง สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร และคณะ (2547) ซึ่งพบว่า ในการพัฒนาจิตสาธารณะโดยผ่านการทำกิจกรรมสร้างสรรค์ต่างๆ จะมีความคงทนของจิตสาธารณะ

3.2 การที่ผลการประเมินโครงการสร้างเสริมจิตสาธารณะทุกโครงการผ่านตามเกณฑ์ที่กำหนดและนักศึกษาสามารถเขียนโครงการตามแบบฟอร์มที่กำหนดได้ถูกต้องตามหลักการเขียนโครงการ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะวิทยากรสามารถถ่ายทอดความรู้เรื่องการเขียนโครงการได้ดี จึงทำให้นักศึกษาเข้าใจและปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง เริ่มตั้งแต่กระบวนการสำรวจและคัดเลือกปัญหาที่มีลำดับความสำคัญก่อนหลัง การวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา การวางแผนหาแนวทางพัฒนาหรือแก้ไขปัญหา การลงมือปฏิบัติจริง การสรุปผลและการประเมินโครงการซึ่งหลังจากการทำโครงการจากการสังเกตและสัมภาษณ์เชิงลึกของผู้วิจัยพบว่า นักศึกษารู้สึกภูมิใจ อยากทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมมากขึ้น มีการพัฒนาพฤติกรรมด้านการมีจิตสาธารณะที่เกิดจากการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและหลักพุทธธรรมไตรสิกขา เช่น จะเลือกใช้วัสดุหรือวัตถุและสิ่งแวดล้อมรอบตัว อย่างเห็นคุณค่า เหมาะสมพอดี พอประมาณ มีพฤติกรรมที่มีลักษณะของบุคคลที่มีจิตสาธารณะแสดงถึงความสามัคคีกัน เกื้อกูลสังคมมากขึ้น มีระเบียบวินัย รู้จักหน้าที่ที่ตระหนักว่าตนมีความสำคัญต่อสังคม เคารพและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีสมาธิในการทำงานดีขึ้น มีความเมตตา กรุณาต่อผู้อื่นมากขึ้น รู้จักคิด รู้จักพิจารณา รู้จักแยกแยะแก้ปัญหาตามลำดับความสำคัญ มีความคิดรวบยอด มีระบบความคิดเป็นขั้นตอน เสียสละทำงานเพื่อส่วนรวมมากขึ้น แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาด้าน กาย คีล จิต และปัญญาตามหลักไตรสิกขา ซึ่งแสดงให้เห็นถึงลักษณะของบุคคลที่มีจิตสาธารณะมากขึ้น สอดคล้องทฤษฎีพัฒนานิสิตนักศึกษาของซิกเกอร์ริงก์ที่ว่า นิสิตนักศึกษา รู้จักวิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง มี

ความคิดมีวิจารณ์ญาณในการรับรู้การเชื่อและการปฏิบัติสิ่งต่างๆ ด้วยตนเองแต่ก็ยังยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นเพื่อนำมาวิเคราะห์ประกอบกับประสบการณ์และความรู้ความคิดเห็นของตนด้วยเพื่อทำกิจกรรมสร้างสรรค์สังคม (Chickering & Reisser, 1993) และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ เบญจวรรณ รอดแก้ว (2553) ที่ศึกษาการพัฒนาจิตสาธารณะของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร จากการทำโครงการกิจกรรมพัฒนาสังคมพบว่า การใช้โครงการพัฒนาสังคมเพื่อพัฒนามหาวิทยาลัย สามารถทำให้นักศึกษามีจิตสาธารณะที่สูงขึ้น ด้วยการที่นักศึกษาผ่านกระบวนการเรียนรู้ และระดมความคิดมีส่วนร่วมในการเลือกโครงการเพื่อพัฒนาสังคมด้วยตนเองจึงทำให้การดำเนินโครงการต่างๆ ผ่านเกณฑ์การประเมินทุกโครงการ

3.3 การที่นักศึกษามีความพึงพอใจในโปรแกรมสร้างเสริมจิตสาธารณะ ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการเรียนรู้แต่ละหน่วยได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและหลักพุทธธรรมไตรสิกขามาออกแบบกิจกรรมเพื่อให้ได้เรียนรู้คู่กับการปฏิบัติจริง และให้นักศึกษามีส่วนร่วมทุกกิจกรรมเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยน มีการทำกิจกรรมใช้การเคลื่อนไหว สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ให้รู้สึกเป็นกันเองมีกิจกรรมแตกต่างจากชั้นเรียนปกติ รู้สึกผ่อนคลายมีการวิเคราะห์ผู้เข้าโปรแกรม โดยการจัดกลุ่มตามความรู้ ความสามารถ ความสนใจ และความถนัด เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีการกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย มีการบูรณาการ เน้นการคิด (ทักษะการคิด ลักษณะการคิด และกระบวนการคิด) การฝึกทักษะ การปฏิบัติจริง และการสร้างองค์

ความรู้ด้วยตนเอง มีแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายเน้นให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ทำให้ผู้เข้าโปรแกรม ได้พัฒนาด้านความรู้ ทักษะและเจตคติ มีแผนการจัดกิจกรรมเป็นพลวัต (Dynamic) คือมีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เป็นการเรียนรู้เชิงประสบการณ์เพื่อสร้างเสริมให้เกิดความรู้ และเจตคติ และทักษะ และโปรแกรมยังนำวิธีการเรียนรู้แบบไตรสิกขานั่นกระบวนการคิดอย่างมีขั้นตอน มีการฝึกคิดจากขั้นสมาธิและปัญญา ฝึกการวิเคราะห์แก้ปัญหาเป็นขั้นตอนซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อำนวย พิรุณสาร (2549) ซึ่งพบว่า สิ่งที่สามารถประยุกต์ใช้กับหลักความเสมอภาคความเท่าเทียมและความเป็นธรรมคือคำสอนที่เกี่ยวกับจุดหมายสูงสุดของชีวิตและแนวทางการดำเนินชีวิตประกอบด้วย ศิล สมาธิ ปัญญา และสอดคล้องกับ บุญประเสริฐ สังข์เงิน (2550) ได้ศึกษาคุณภาพการศึกษาที่บูรณาการหลักไตรสิกขาด้านพัฒนา กาย ศิล จิต และปัญญา พบว่า สามารถพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ กล้าคิด กล้าทำ กล้าซักถาม กล้าโต้แย้ง กล้าแสดงออก รู้จักคิดวิเคราะห์ มีความคิดหลากหลาย จะเห็นได้ว่า การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและหลักพุทธธรรมไตรสิกขาเข้ามาช่วยพัฒนาจัดระบบผ่านกระบวนการพัฒนาจิตสาธารณะ 3 ขั้นตอนอย่างเป็นระบบ ทำให้นักศึกษาแต่ละกลุ่มสามารถทำกิจกรรมการแก้ปัญหาตามขั้นตอน มีระเบียบวินัยมีความรับผิดชอบต่องานที่มอบหมายเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี เคารพสิทธิซึ่งกันและกัน มีความสามัคคีในกลุ่ม เห็นได้จากการช่วยเหลือกันภายในกลุ่ม และขยายผลโดยรวมกันคิด ออกแบบการทำโครงการเพื่อสร้างสรรค์ประโยชน์ต่อส่วนรวม ซึ่งเป็นการสร้างเสริมจิตสาธารณะให้กับนักศึกษา

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- เกษม วัฒนชัย. (2550). *เอกสารประกอบการปาฐกถาพิเศษ “เศรษฐกิจพอเพียงกับการศึกษา”*.
- คมสัน สุขมาก และวรรัตน์ ปทุมเจริญวัฒนา. (2554). การพัฒนาโปรแกรมเพื่อเสริมสร้างมโนทัศน์เชิงจิตสำนึกสาธารณะของอาสาสมัครตำรวจ. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี*.
- จิรัฐกาล พงศ์ภคเธียร. (2550). *การวิจัยและพัฒนาจิตตปัญญาศึกษาในอุดมศึกษาไทย*. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพัฒนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน. (2538). *ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรม การวิจัยและการพัฒนาบุคคล*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ทิพย์รัตน์ สีเพชรเหลือง. (2551). จิตสำนึกสาธารณะสร้างได้. *วารสารการบริการตน*. 29(2):80-83.
- บุญประเสริฐ สังข์เงิน. (2550). *การศึกษาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนในโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาญจนบุรี เขต 1*. กาญจนบุรี: สุวีริยาสาสน์.
- เบญจวรรณ รอดแก้ว. (2553). การพัฒนาจิตสาธารณะของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร จากการทำโครงการกิจกรรมพัฒนาสังคม. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร*. 2(3):79-91.
- ปรียานุช พิบูลสรารัฐ. (2551). *เพิ่มผลผลิตอย่างพอเพียงในสถานศึกษาในโรงเรียนสร้างคนต้นแบบคุณภาพเล่ม 2*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งประเทศไทย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2545). *การศึกษาฉบับง่าย* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระเทพโสมถ (ประยูร ธมมจิตโต). (2546). *ทิศทางการศึกษาไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เพ็ญพรรณ ชูติวิศุทธิ. (2553). การประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการเรียนการสอนระดับปริญญาตรี. *วารสารร่มพญักษ์*. 28 (กุมภาพันธ์-พฤษภาคม).
- ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร และคณะ. (2547). *รูปแบบการพัฒนานักเรียนระดับประถมศึกษาให้มีจิตสาธารณะ*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2554). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11* (พ.ศ. 2555-2559). กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2552, 7 กันยายน). *มติชนรายวัน*

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. ฉบับแก้ไข พ.ศ. 2545*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2552). *แนวทางการพัฒนาการวัดและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์*. กรุงเทพมหานคร.

อำนวยการ พิรุณสาร. (2549). *ความเสมอภาคในมุมมองของผู้ชี้นำทางสังคม: กรณีพระนักวิชาการทางศาสนาในสังคมไทย*. ปรินญาณิพนธ์ครุศาสตร์มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ภาษาอังกฤษ

Bandura, (1986). *Social foundations of thought and action*. Englewood Cliffs, N.J. : Prentice-Hall.

Bush, (2006). *Transformative learning: Theory to practice*. In P. Cranton (Eds.) *New Directions for adult and continuing education no. 74*, CA: Jossey-Bass.

Chickering, A. W. & Reisser, (1993). *Education and identity*. (2nd ed.) San Francisco: Jossey-Bass.

Haynes, D J. (2004). *Contemplative practice and the education of the whole person*. Retrieve from <http://www.contemplativemind.org/admin/wpcontent/upload/2012/09/Haynes.pdf>.

ผู้เขียน

นายชัยยศ เดชสุระ อาจารย์ประจำสาขาวิชาคอมพิวเตอร์ศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา เลขที่ 96 ถ.ปรีดีพนมยงค์ ต.ประตูชัย อ.พระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา 13000 อีเมลล์: Chaiyos2@hotmail.com

อาจารย์ ดร.อรุณี หงษ์ศิริวัฒน์ อาจารย์ประจำสาขาวิชาอุดมศึกษา ภาควิชานโยบายการจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร 10330 อีเมลล์: Arunee.Ho@chula.ac.th